

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Jacobi Sadoleti Card. Et Episcopi Carpentoractensis Viri
Disertissimi, Opera quæ exstant omnia**

Sadoleto, Jacopo

[Francofurti], 1607

Epist. I. Iac. Sadolet. S.R.E. Cardinalis Herculi Gonzaga S.R.E. Cardin.
S.P.D.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69244](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69244)

JACOBI SADOLETI S. R. E.
CARDINALIS EPISTOLA
rum Lib. XV. Epist. I.

JAC. SADOLET. S. R. E. CARDINALIS
Herculi Gonzaga S. R. E. Cardin. S. P. D.

Vt esset nuntius ad nos allatus de morte praestantissimi viri, atque omnibus nobis charissimi, Federici fratris tui, equidem cum cepi animo dolorem, quem & meus perpetuus erga vos amor, & ratio ipsa temperant, conditioque afflictæ Italiae postulabat: quæ aliis communitatis commodis detrimensque affe&ta, hoc quoque nunc meo periculum, quo videbatur in adversis rebus non nihil posse sublevari: laquei luxi non propriam tantum familia vestra, sed communem Italiae calamitatem, à qua si noster hic liber dimittendus esset, cætera sanè ferenda nobis modicè essent. Non enim mihi conveniret, neque tibi, qui spes in Deo tantis collocatas habemus, quique optime novimus, non esse hanc nobis valde expetendam vitam, quæ mortalitate fragilis, & semper infesta est: sed illam alteram potius optandam beatam & immortalem, ad quam nos pietas & Christiana religio deducit, cuius hominis morte tantoperè commoveri: de quo presertim se bona mihi esse minus, aditum illi in cælum, atque iter divinitus dimittam esse patefactum. Non igitur, inquam, id me maxime perhorreo: quod esset fratris tui, non extrinsecus illa quidem, sed immixta in melius commutata vita. Cogitabam enim primò, nihil illi ipsi omnino mali accidisse. Deinde videbam, domum vestre paratum in tua virtute, sapientia, amplitudineque sublimem populosque eos, qui vestra ditione imperioque reguntur, his tibi penè rerum commutatatum sensu, in eadem erga vos esse affectuque mansuros. Atque in omnibus his rationibus & argumentis apponitis ad consolandum, amor tamen ipse tanquam amplexus quosdam doloris admovebat: quos tibi tecum statuo hinc communes, quanquam tu unius hominis morte moeres: ego & cætera morte, & tuo insuper dolore non mediocriter moerere. Non enim mea erga te vulgaris est benevolentia: sed & magis, & multis de causis, iustissimisque suscepta. Etenim pariter me tu quidem me meum de te liberè proferre iudicium: non cum blandiendi causa loquar, sed verè de te dicam quod sentio. Non paucos homines mihi vidisse video: quanquam quid dixi paucos: vitam alter mihi facile veniret in mentem, qui tecum hanc esse comparandus. Sed tamen paucissimos esse iudico,

qua

qui tanta in nobilitate, tantam mansuetudinem: in tam animis
domesticis copiis, tam modestum earum usum: in tam corruptis
horum temporum moribus, tantam aequitatem, temperantiam
moderationem animi praesent atq; exhibent: quanta in re
hi cognita iam pridem, atq; perspecta est. Sunt alij insignes viri
atq; in Collegio praecipue nostro, omnium virtutum laudibus
excellentes, quibus sua honor, & sua debita laus tribuenda est.
Sed tua ista praestans eximiaque nobilitas, consociata pari admi-
raeque virtuti, omnia facit maiora atque illustriora. Accedit
quod maximum est, & quod ego plus facio quam reliqua om-
nia, quod timorem illum Domini, quem initium sapientiae vo-
cant sacrae literae, qui autem eas literas subtiliter & pie interpre-
tati sunt, ex illo non inchoari modo, verum etiam perfici sapien-
tiam didicerunt (non enim eum ex eo genere timorem esse
quem eijciat foras atque expellat, sed quem augeat magis & de-
finiet ipsa charitas) hanc timorem inquam, qui est robur ani-
mi nostri, & fortitudo, per quem Deum nobis ante oculos po-
nimus, arbitramur eum, & iudicem omnium nostrarum actionum
constituimus: in tuo versari animo atq; haerere semper sensi. Quod
non maius mihi, neque certius argumentum confirmatae in re-
plo virtutis, egregiaeque in Christianam Remp. voluntatis, vilius
offerri potest. Sed quorsum haec? Non enim sine causa haec scribo
praestantia tuae, a me virtutum commemoratio. De-
bit porro mihi vel aetas mea, vel tua potius humanitas, fiducia
& libertatem, quae visa fuerint, loquendi. Non enim aut non ve-
ra, aut non cum maxima tui charitate loquar. Ista in te peregre-
gia quae dixi, faciant ut veniam in rerum pulcherrimarum spectat
abs teque requirere & postulare audeam: ut omnium oculos hoc
tempore in te putes esse coniectos. Certè enim impositum tibi
est regere Mantuae civitatem, illosque vna populos, qui familiae
vestrae fidei, curae, vigilantiaeque commisi sunt. Sic enim frater-
na necessitudo, & tutoris nomen tuaque imprimis dignitas pos-
tulat. In quo videndum tibi est, Hercules optime & praestanti-
sime, in quem & rerum statum, & temporum, tuum hoc nomen
incurrat. Habemus patriam omnes Italiam, quam ut charissi-
mam parentem diligere debemus. Ea porro hac aetate quomodo
modum perdita afflictaque sit, nec solum domesticis malis, sed
externis etiam periculis terroribusque concutitur, obicium
nemini est. Pater enim, neque oculos solum ea res nostros, sed
timos etiam sensus, & cor ipsum vulnerat. Quid ergo est: com-
qui illius sumus alumni, officio fungimur ac pietate debemus. & car-
quam parenti optime merita opem pro se quisq; & auxilium ad-
ferre. Nec tamen imminetibus aliunde & extrinsecus malis pos-
siam verè vquam ibitur, nisi prius domestica fuerint emenda-

neque correcta. Quibus utinam mederi utriusq; nostrum pos-
 set, videret summa inter nos profectio salutis & dignitatis publi-
 ce constituenda concordia. Quod etiam non leuiter tentarum
 quandoque est, ut videremus quid proficere possemus. Nunc
 quando ego penitus exclusus sum, tuq; in eum locum adductus,
 ut non te tota, neque vniuersa potestate, at præclaro tamen
 et imperandi beneque regendi exemplo, plurimum opis ferre
 laborum pariter possis: ego tibi exponam breuiter, quæ in hac
 re dicenda meo animo concurrunt, & tu plura etiam, & meliora
 pro tua sapientia cogitabis. Omnium malorum, exitiorum, ca-
 lamitatum, quibus per hosce annos vexata Italia est, & nunc cum
 maxime ad interitum prolabitur, fons & origo (mea quidem sen-
 tentia) ex prava ratione gubernandi populos manauit: quibus
 ut eum modum principes imperant (de iis loquor qui in culpa
 sunt, ut illos non in numero hominum, sed in gregibus videan-
 tur habere mancipiorum. Ad semetiplos enim in gubernando
 mensa referant: non (quæ vera est principatus ratio & via) sa-
 lum florem & commodum spectant populorum. Ita fit, ut nec
 potius qui imperant, dignos imperio vlla ex parte gerant ani-
 mos: & quibus imperatur, hi assiduitate onerum & acerbitate
 equanim exhausti, oppressi, lacerati, tanquam omnia iam
 deperditæ, iucem quodammodo fugiant, omnemque virilem
 animi motum atque sensum abijcere cogantur. Nam dum omni-
 bus rebus, & fructibus, & operis, & aduersionibus, atque eue-
 ctibus ipsis etiam itineribus, & viis, passim vectigalia impo-
 nunt, aominaque conquiruntur tributorum indicendorum,
 nihil tam tenue, neque tam vulgare, neque tam sordidum est,
 quod his onere portorii permittatur vacare: fitque ita quotidie,
 ut in cogendis quacumq; ratione pecuniis tempora discernun-
 tur. Denique ista exactio delictis, non necessitati: primum illi qui
 deperierat, mergunt ipsi sese in curas igaobiles & contemptas:
 facinus, minus illis & quotidianis sollicitudinibus animum,
 motum de rem splendidam, & principibus dignam viris queunt
 auertere. Non enim idem laudis & sordium domicilium esse po-
 tuit: nequaquam tunc mentes pecuniarum summa, subductiones, ra-
 uantia, omnibus penè versantur horis, in ea mente licitum est
 otiosum præstantibus, non modò sedem suam, sed ne vestigium
 quidem ponere. Nemo igitur, huiusmodi iam populorum recto-
 res amplum aliquid de Repub. & de sua dignitate cogitare existi-
 mat: de vade lumen aliquod possit miseræ Italiae, atq; extrema
 momenta, melioris spei salutisque illucescere. Quid? qui ser-
 uati sunt, & subiecti sunt, sic tractati, exinaniti, & vexati, affe-
 ctore vaquam animos ad laudis spem & ad cupiditatem gloriae
 motus? ut eorum aut in pace consilii, aut fortitudinis in bello
 possit

posse acquirere? Minime istud quidem. Itaque quod accidere
 sequi talia in gubernando consilia necesse est, omnia & in nos-
 tris hominum nostrorum, & in voluntatibus, hac quidem aera
 usque, eorum sunt inquinata, peruersa, corrupta, conturbata, nullum
 antiquae illius virtutis & praestantis disciplinae, in genere homi-
 num suapte natura nobilissimo eodemque fortissimo, vestigium
 appareat, quod totum ex prava & imperandi consuetudine, & pe-
 rrendi usu, euenire cernitur. Et sunt qui merentur, cur generati
 illos spiritus, & magnificos animos, quorum apud maiores nos-
 tros tanta redundauit copia, iam diu parere & procreare. Itaque
 desisterit? Quasi verò non videamus, etiam si indoles & natura
 seminis bona sit, prava tamen cultura, & praeposterè educatio-
 ne eam corrumpi. Estet eadem nimirum Italia, quae iam fuit
 eadem qua quondam, disciplina, eisdem item consiliis iustitia-
 tisque reueretur. Cuius inuendae recte gubernandi rationis
 via, cum Principum virorum sit potestas: iccirco paulo antea
 xi, licere nunc tibi diuo quodam (vt arbitror) consilio, praeca-
 rum imperij & populorum gubernationis exemplum, etiam ipsa
 virtute atque prudentia, ante oculos omnium ponere & consi-
 ruere, quod imitentur, si qui forte erunt, qui semetipsi, & au-
 pitem ac dubium suarum fortunatum statum, exitiumque im-
 pendens parenti nostrae Italiae respicere velint. Quae tibi pro-
 cetero facilis (si bene vim ingenij) & altitudinem animi tui habebis
 cogitamus) imperandi, & moderandi populos ratio futura est.
 Nam & laxare eos angustis tor illis & concisis exactionibus
 portebit, locumque illis & spatium respirandi concedere
 que tantum vestigalia retinere, quae non ad domesticas delicias,
 superuacaneosque apparatus, sed ad continendam & vincen-
 dam communem vilitatem pertineant. Homines autem eos
 qui tibi sunt subiecti, pro cuiusque genere, institutis, & vita, re-
 pellere liberaliter, excipere, adhibere: a plebe propulsare fames,
 atque iniurias: lautioribus eorum communem re affabilemque
 praebere: aduocare tibi interdum in consilium eos, qui ingenio
 rerum usu politiores ceteris esse videantur: castigare verbositate-
 rantes: honestis studiis & actionibus deditos laudare, atque es-
 tollere: & si incidat vt commodè fieri possit, beneficiis etiam eor-
 tum munerari: quod his maximè modis & rationibus in homi-
 num animis inseritur, & quasi ingeneratur, amor ille virtutis,
 & cupiditas acrior quaedam comparanda sibi laudis & gloriae.
 Quae quorum insedit in mentibus, & accensa est: hos illa ferocis,
 & fideles, & ad omnia aequanda pro suo Principe pericula para-
 tos facit. Quo maximè hominum genere & nostra aetas, & com-
 munitis patria Italia indiget. Atque hi qui sic reguntur & insti-
 tuuntur, qui temporibus tranquillitatis & otij libere agere so-
 170

vultus suas, & soluto animo rusticari possunt: neque illis sem-
 per creator, semper tributum, semper crux aliqua ante oculos
 est propinata: iidem vbi tempestas & periculi terror intonuit, nō
 opprobriū solū, sed studiis etiam suis, & animis, ad propulsandum
 incensum commune incendium alacres concurrunt. Sed ego
 nō quōlibet, praesertim quē tecum, qui abundas ipse per te con-
 spicis sine velim, nō enim te docendi, sed & benevolentiae
 meae erga te declarandae, & mei sensus atque animi, quem in
 Republicam habeo, testificandi causa, vltērū fortasse quā
 dicam, aliquantum sum prouectus. Et tamen arbitror omni
 laetitia impione esse parafactum, quid de tua eximia excellen-
 tē natura ego sentiam: & quā ea abs te expectem, quae nisi
 a vera fortissimo, & ab hominē sapientissimo non queunt expecti.
 Haec ego, cūm viderim (quod sanē sum non leuiter admira-
 tus) honorem hunc quo vterque nostrū sacra collegij necessi-
 tate conuictus est, maximum illum quidem, & in Ecclesia
 Dei amplissimum (quem ceteri ferē omnes tanto sibi ambitu
 optare conuenerunt, non spiritualium ornamentorum, ad
 quae infirmus est, sed terrenarū, & mundanae dignitatis conse-
 quende causa, atque ut oculos hominum fulgore purpure, non
 animo religione & continentia vitē permoueant) cūm inquam,
 viderem, hanc honorem ipsū, in quo tibi praecipue tanta in fa-
 milia aera, concedi posse videbatur, ut altior ex eo atque hono-
 rator esset homines incederes: tamen à te intra suos fines ita
 esse retentum, ut tibi, quemadmodum quidem debet, pieta-
 ti erga Deum monumentum assiduum sit, non instrumentum
 ambulationis: idem ego vtebor expectare à te, aut petere, ut erro-
 rum aliorum seculi nostri, in re quidem dispari, ex ipsa tamen i-
 gnanie cecitate parem: quo terrena ista dignitas, non exer-
 catione prudentiae, nec consiliis consequendae laudis, sed volu-
 ptatibus & deliciis, & exquisito corporis ac cubiculorum cultu,
 impetrantur: bene plenis ac refertis nummariis thecis penditur,
 auribus, atque collas? cūm rei huius aut perficiendae, aut certe
 tractandae, & ad imitandum ceteris proponendae, magna tibi fa-
 cultas oblatā sit: tuque in ea opinione apud nos omnes sis, ut e-
 rit amplā atque egregia à tua virtute requiri debere videantur?
 Certe si te hanc curam, Hercules Gonzaga, actionemque contri-
 butis: tuam tu praclaras, perpetuoque memorabiles in Dei ho-
 norandis conspectu, exequias fratri tuo duces: nosque tui aman-
 tissimos maximo gaudio cumularis: ipse verò vberimū tuarum
 precum fructum, sempiterno beatitudinis in caelo: in terris, &
 in caelo, & celebritatis premio diuinitus consequere. Vale. Carpen-
 tariae, VIII. Calend. Octob. M. D. XL.

Aa

IAC.